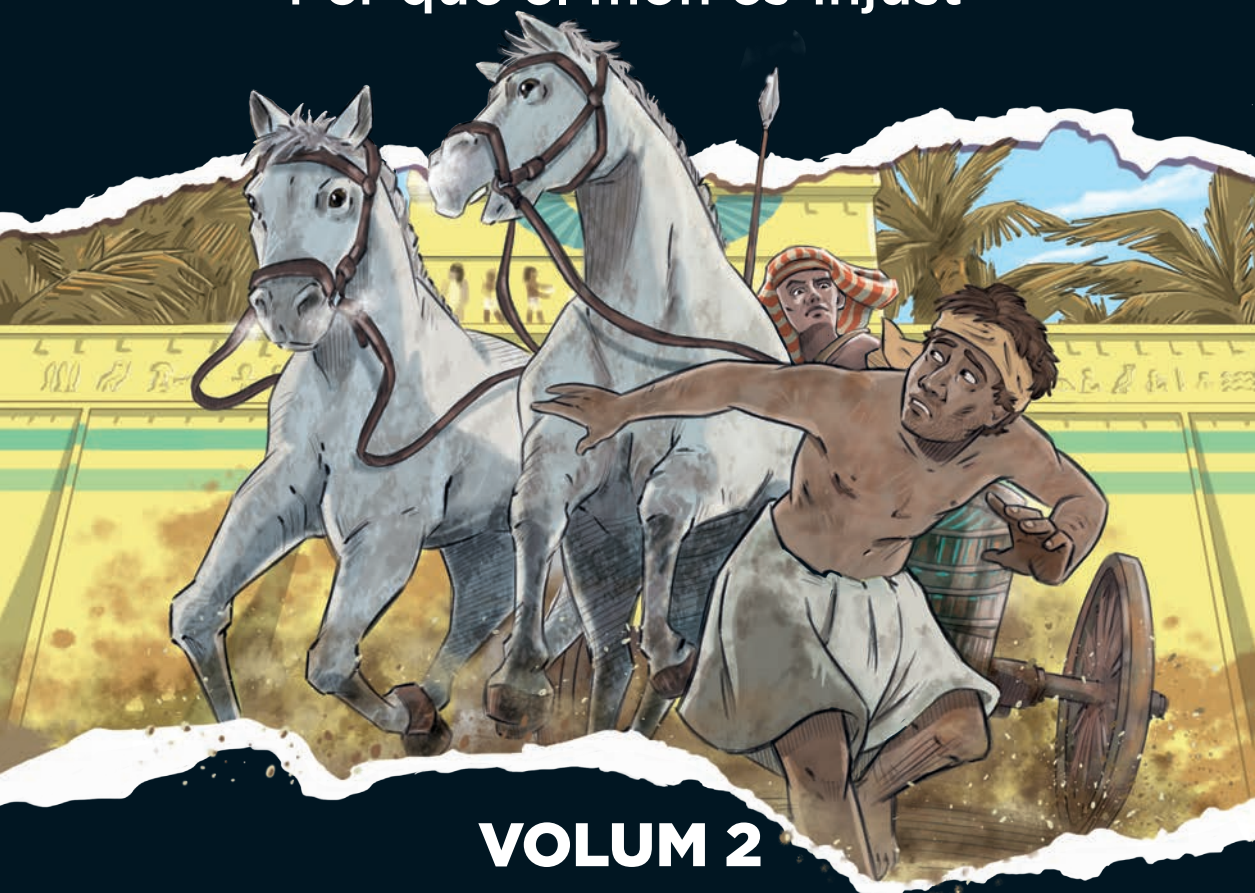

De l'autor de *Sàpiens*

YUVAL NOAH HARARI

IMPARABLES

Per què el món és injust

VOLUM 2

Il·lustracions de
Ricard Zaplana Ruiz

Estrella Polar

YUVAL NOAH HARARI

IMPARABLE ES

VOLUM 2

PER QUÈ EL MÓN ÉS INJUST

Il·lustracions de
RICARD ZAPLANA RUIZ

Traducció de
NÚRIA ARTIGAS

Estrella Polar

Estrella Polar

Autor: Yuval Noah Harari

Il·lustrador: Ricard Zaplana Ruiz

C.H.Beck & dtv:

Editors: Susanne Stark i Sebastian Ullrich

Sapienship Storytelling:

Producció i coordinació: Itzik Yahav

Coordinació i edició: Naama Avital

Marketing i promoció: Naama Wartenburg

Edició i coordinació del projecte: Ariel Retik i Nina Zivy

Assessorament en la recerca: Jason Parry, Jim Clarke, Zichan Wang,

Corrine de Lacroix i Dor Shilton

Correctora dels textos en anglès: Adriana Hunter

Disseny: Hanna Shapiro

Assessorament sobre diversitat: Slava Greenberg

www.sapienship.co

Disseny de la coberta: Hanna Saphiro

Il·lustració de la coberta: Ricard Zaplana Ruiz

Títol original: *Unstoppable Us. Why The World Isn't Fair (Volume 2)*

© del text, Yuval Noah Harari, 2023. Tots els drets reservats.

© de la traducció, 2023, Núria Artigas

© 2023, de l'edició en llengua catalana: Edicions 62, S. A.

Estrella Polar, Av. Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona

www.estrellapolar.cat

info@estrellapolar.cat

Primera edició: novembre del 2023

ISBN: 978-84-1389-677-9

Dipòsit legal: B. 18.378-2023

Imprès a Catalunya

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

ÍNDEX

Cronologia de la història	
Dedicatòria	05
No és JUST	08
CAPÍTOL 1: HO TENIM TOT SOTA CONTROL	11
CAPÍTOL 2: VI, AIXÒ NO HO HAVÍEM PREVIST	51
CAPÍTOL 3: COSES QUE FAN POR ALS ADULTS	77
CAPÍTOL 4: ELS SOMNIS DELS MORTS.....	115
Agraïments.....	160
Nota de l'autor.....	161
Mapa de la història	

1

HO TENIM TOT
SOTA CONTROL

NO EM MANIS

La nostra història comença fa uns 10.000 anys, a l'Orient Mitjà. Les persones que vivien en aquella zona, igual que la resta de persones d'aquella època, eren caçadores recol·lectores. Caçaven xais, gaseles, conills i ànecs salvatges. També recol·lectaven plantes, cebes, llenties i figues silvestres. Pescaven a la ribera del mar i a llacs i rius, on atrapaven peixos, crancs i ostres.

Els humans ja eren els animals més poderosos del món. Però no intentaven controlar ningú. Collien plantes, però no els deien on havien de créixer. Caçaven animals, però no els deien on havien d'anar.

La vida no sempre era fàcil. Encara quedaven criatures perilloses, com les serps, i es produïen tota mena de desastres, des de tempestes de neu fins a onades de calor. De tant en tant, també hi havia batusses entre veïns, ja que al llarg de la història les persones també ens hem barallat entre nosaltres.

Ara bé, gairebé sempre els humans tenien prou menjar i molt temps lliure per explicar històries de fantasmes, fer becaines entre els arbres o visitar els veïns per celebrar festes. **Les guerres no eren habituals. Les plagues no eren habituals. I la fam no era habitual.**

Quan les gaseles migraven cap a una altra banda o quan no hi havia més figues madures a la vora, la gent traslladava el campament a una altra banda, tot seguint les gaseles i les figues.

LA PLANTA QUE VA CANVIAR EL MÓN

Ara bé, en uns llocs especials hi havia tants aliments que les persones gairebé no necessitaven moure's de lloc. Aquests llocs especials estaven plens d'unes plantes que eren úniques. Són les que van començar tota la nostra història i van canviar la faç de la Terra.

Aquestes plantes eren els cereals.

Segurament deus menjar cereals cada dia: el blat, l'ordi, l'arròs, el blat de moro i el mill són cereals. El pa, les galetes, els pastissos, la pasta i els *noodles* estan fets de cereals. Els cereals de l'esmorzar també estan fets de cereals: ja ho diu el nom! Però ben bé fins fa 10.000 anys, els humans gairebé no en menjàvem.

Els cereals no eren un aliment gaire habitual. El blat, per exemple, no creixia al continent americà, ni a la Xina ni a Austràlia. **Només algunes àrees de l'orient Mitjà en tenien** i, fins i tot allà, tampoc no parlem de camps extensos d'aquest cereal. La majoria dels grups de recol·lectors no feien gaire cas dels cereals..., però n'hi va haver uns quants que sí que s'hi van acabar fixant.

No sabem exactament en quin moment ni en quin lloc els humans s'hi van començar a interessar, però ens ho podem imaginar. Potser un dia una noia d'un grup que voltava per la zona en va conèixer una altra d'un altre grup que es passava gairebé tota la vida al mateix lloc.

—Ep, hola! —va dir la primera noia—. Em diuen Ronda, perquè soc molt caminadora i sempre rondo pels llocs!
Com et dius, tu?

—Jo em dic Blata, perquè m'encanta el blat!

—El blat? Ecs... Jo no li faig ni cas, al blat aquest.

Et pots passar tot el dia arplegant-ne i no

en tens ni per començar. I encara que n'agafis molt, els grans són massa durs. Una vegada em vaig trencar una dent, em va fer molt mal el cap de tant mastegar i, després, vaig tenir mal de panxa durant tres dies!

—Perquè no ho vas fer bé! —es va exclamar la Blata—. **No et pots menjar els grans de blat tal com els agafes!** Els has de treure la pel·lofa de fora i els has de moldre fins que quedin ben petits. Llavors, barreja aquesta pols granulada amb aigua, poses la barreja en una pedra gran i plana al costat del foc, t'esperes una mica... i ja tens un pa boníssim!

—Uf, quina feinada! —es va queixar la Ronda—. Em sembla que seguiré menjant figues i peix.

—Sí que costa una mica, sí —va concedir la Blata—. Però el blat té un gran avantatge que no tenen ni les figues ni el peix.

—Digues, doncs, què té que sigui tan fantàstic, això tan ressec?

—El que passa és que, si no els asseques o els fumes amb molt de compte, les figues sucoses i el peix fresc es podreixen de seguida. T'has intentat menjar mai un peix que faci tres dies que corre per casa?

—Ecs, és molt dolent!

—Oi que sí? **Doncs amb els grans de blat, això no passa. Els pots guardar durant mesos sense problemes!** A l'època de la collita, en collim tants com podem i els emmagatzemem al campament. Quan no estem fent la collita, cacem i agafem moltes altres coses, igual que vosaltres. Però a vegades no trobem caça o no hi ha res per agafar.

—Llavors canviem de vall, oi?

—No! Tornem al campament, agafem grans de blat del magatzem, els molem i fem pa o farinetes! Si n'agafem prou durant la collita, ens podem estar al campament tot l'any!

CINC BARRETS PER UN SOL CAP

Així és com la gent dels cereals es van establir en poblacions permanents a l'Orient Mitjà fa més de 10.000 anys. **Si emmagatzemaven prou grans de cereals, no calia que es moguessin gaire.** Amb el temps, cada vegada es va fer més difícil moure's perquè les persones acumulaven tota mena d'objectes a les poblacions. La majoria dels recol·lectors tenien poques pertinences, perquè, si decidien canviar de lloc, simplement s'aixecaven i es posaven a caminar. Per a la gent dels cereals la cosa no era tan fàcil.

—Digue'm, Ronda, on dorms, tu? —va preguntar la Blata.

—Ah, bé —va explicar la Ronda—. Quan muntem el campament ajuntem unes quantes canyes i unes branques i ens fem una cabana. Triguem una hora.

—Pfff... Nosaltres no tenim campament, ara, ja —va treure pit la Blata—. Tenim un poblat! Amb cases! Ajuntem pedres, tallem troncs d'arbres, fem maons de fang i ens construïm una casa amb cara i ulls. Com que ens hi estem tot l'any, ja et deus imaginar que l'esforç val la pena. Sobretot quan hi ha tempesta.

—Oh, com odio les tempestes! —va dir la Ronda—.

A vegades trobem una cova per amagar-nos-hi; però gairebé sempre tot just tenim temps d'arraulir-nos tots sota un arbre, molls i congelats, a esperar que passi el mal temps.

—Uf! A mi les tempestes no em fan res! Em dedico a escoltar com la pluja pica a la teulada i el vent fa trontollar la porta mentre m'acoto en el meu llit calentó.

—Caram! M'encantaria tenir una casa com aquesta... Però què feu quan voleu anar cap a una altra banda? Com traslladeu la casa?

—No traslladem res. **Per què hauríem de voler marxar?** Fer una casa suposa molta feina. I també collir els grans de blat! Si ens n'anéssim, no ens podríem endur els magatzems de gra, oi que no?

—Suposo que no —va estar-hi d'acord la Ronda—. Ja és prou dur haver de carregar la meva bossa de pell amb els ganivets i les agulles.

—Només teniu ganivets i agulles? Nosaltres tenim moltíssimes eines. Tenim falçs de sílex per recol·lectar el blat, mans de morter i morters per moldre'l i fins i tot forns per coure el menjar. **Si canviéssim de residència, ho hauríem d'abandonar tot.**

—Ja veig que teniu moltes coses.

—Ah, i encara te'n puc dir més —va seguir la Blata—. Moltes més! Guardem tota mena de coses. Per exemple, ahir mateix, vaig trobar

aquesta pedra brillant tan bonica i me la vaig endur cap a casa. Un altre dia, el nostre grup va caçar un cérvol amb unes banyes enormes i les vam penjar a la paret. Hi queden molt bé! I ara hi podem penjar les jaquetes i els barrets!

—Barrets? M'estàs dient que en teniu més d'un?

—És clar! Jo tinc el meu barret vell de dents de guineu i el nou de cua de llop, i també un de pell d'os i dos de molt macos, de palla amb flors!

—I per què necessites tants barrets? Si només tens un cap!

A vegades la Blata i el seu grup contemplaven totes les coses que tenien i se sentien molt orgullosos de si mateixos. Ara bé, a vegades no n'estaven tan segurs.

—Saps què? —deia el més gemegaire del grup—, ja no m'agrada aquest poblat. Hi ha massa gent i massa brutícia. I hi ha molt soroll! I estic fins als nassos de menjar pa i farinetes. Farinetes cada dia, tu! Vull menjar figues i bistec de gasela. I ahir al vespre algú va tenir diarrea i va fer les seves necessitats al davant de casa! És increïble! Ja n'estic fins al capdamunt. Anem-nos-en d'aquí ara mateix.

—Ja t'entendem, ja —deia la gent mentre feia que sí amb el cap perquè hi estaven d'acord—. Però què passa amb totes les coses que tenim? I amb tot el gra que guardem a les sitges? Ens ha costat molt, d'agafar-ne tant! Què passa si algun dia no trobem ni figues ni gaselles? Res, tu, val més que ens quedem aquí.

UNA IDEA GANDULA

Els grans de blat són molt petits. Així doncs, cada vegada que la Blata i altres persones dels cereals en collien i se'ls enduien a la població, en queien uns quants pel camí i es perdien. Oi que t'enfades si perds alguna cosa, com, per exemple, el mòbil? Segur que sí! Et pots pas-

sar hores buscant-lo. Però quan els nostres ancestres perdien uns quants grans de blat, gairebé ni se n'adonaven i no es preocupaven d'aturar-se a recollir-los. No creien que fos important.

Però, de fet, ho va ser molt, d'important.

Quan les persones perden grans de blat, aquests creixen i fan noves plantes. Per aquesta raó cada vegada va començar a créixer més blat a la vora dels camins que feia servir la gent al voltant del lloc on vivia.

Això va fer que algunes persones tinguessin una pensada: no els agradava collir el blat als turons i carregar-lo fins al poble. Aquesta tasca era més difícil i més avorrida que pescar al riu o enfilarse als arbres per robar ous. A més, hi havia anys en què hi havia sequera i en creixia molt poc. **Així doncs, els habitants dels pobles van buscar la manera de fer-se la vida més fàcil:** se les van empescar per tenir molts grans de blat sense haver de treballar gaire.

Potser va ser llavors quan a algú, potser al més gandul del poble, se li va acudir una idea d'allò més intel·ligent.

—Seria molt més fàcil si poguéssim dir al blat on pot créixer. Us heu fixat que creix molt més blat al costat dels camins que fem servir?

—Sí —va contestar algú altre—. Això és perquè ets un dropo i quan et cau algun gra pel camí no t'ajups a collir-lo!

—Però això no és dolent —va protestar el gandul—. Que potser no és tot més fàcil quan el blat creix pels camins? No hem d'anar lluny a buscar-lo! **Així que he pensat que potser podem trobar la manera de fer que el blat creixi just a fora del poble.**

—Però, com?

—El blat creix a partir dels grans, oi? Doncs potser... Bé, penso en veu alta, eh? Potser, en lloc de perdre'n accidentalment uns quants pel camí, en podríem llançar expressament uns quants al voltant del poble. Cada gra es convertirà en una planta amb deu grans. Llavors tindriem deu vegades més blat i creixeria just al costat de casa en lloc de fer-ho en un turó ben lluny!

—Quina poca-soltada! —va exclamar un home a qui li encantava menjar blat—. Llançar menjar en comptes de cruspí-nos-el. On s'és vist!

—No l'estaríem llençant —va explicar el gandul amb paciència—. L'estaríem invertint. Gràcies als grans de blat que escampéssim avui, l'any que ve tindriem molt més menjar.

—No funcionarà —va intervenir una dona sàvia, carregada d'anys—. Hi ha arbres i arbustos al voltant del poble que taparien el sol al blat. A més, els arbres tenen les arrels grosses i s'emporten tota l'aigua i l'aliment de la terra. El blat no creix bé als boscos, ja ho saps, això, Dropo. Si escampem grans entre els arbres i els arbustos, no creixerà el blat.

—Espera't! —va intervenir el més astut del poble—. Per què no cremem abans els arbres i els arbustos i llavors escampem els grans? D'aquesta manera el blat no tindrà competència i, d'aquí a uns quants mesos, tindrem molt de blat i no l'haurem d'anar a buscar lluny!

Aquesta idea era revolucionària. Significava que els humans podien dir al blat on havia de créixer (i també dir als arbres i els arbustos on no podien créixer). **Implicava tenir el control sobre altres éssers vius.**

N'hi va haver que es van enfadar i que creien que era una mala pensada.

—Les persones no hauríem de dir als altres éssers com han de viure la vida. El blat no ens diu què hem de fer, així que per què hauríem d'intentar controlar-lo nosaltres?

Però n'hi va haver que sí que hi van estar a favor.

—Per què no? —deien—. Òbviament, no hauríem de dir als cérvols grans o als lleons valents què han de fer. Però al blat? Si no és més que una plantota. Els humans som molt més intel·ligents.

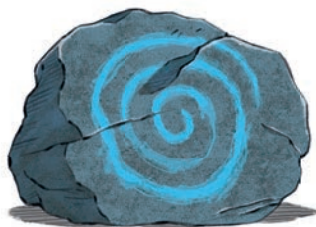
Així que hi van donar voltes. I més voltes. I més voltes. I no s'acabaven de decidir.

UN MAL PRESSENTIMENT

Així que potser van acordar preguntar als esperits què en pensaven. En aquella època, les persones creien que el món estava ple de tota mena d'esperits. Es pensaven que hi havia esperits que vivien en coves, alguns al cel, d'altres als arbres i alguns en plantes com el blat. Abans de prendre una decisió important, sempre era bo consultar-la amb els esperits. **Per això un dels personatges més importants de la zona era l'expert en esperits. Tothom creia que aquella figura hi podia parlar, fer-los preguntes i sentir-ne la resposta.**

L'expert en esperits es va endinsar en una cova sagrada i s'hi va estar set dies i set nits, sense menjar res, demanant-los consell. Al final en va sortir i va fer l'anunci següent:

—L'esperit del blat em va visitar i em va dir que deixéssim córrer la

idea. «Voleu començar a cremar arbres i a dir a altres criatures el que han de fer? És horrorós!».

Així que ho van deixar córrer. Però al cap d'un temps, potser, posem per cas, noranta-nou anys, una altra vegada algú del poble va tornar a tenir la mateixa pensada. Potser perquè hi havia escassetat d'altres aliments o tal vegada perquè volien preparar una gran festa i necessitaven tenir molt menjar per als convidats. I altre cop van començar a donar-hi voltes i més voltes, fins que l'expert en esperits va entrar a la cova. Però, aquesta vegada, en sortir va declarar:

—L'esperit del blat em va visitar i em va dir que era una gran idea que els intel·ligents humans ajudéssim el pobre blat. Que al blat no li faria res, i que, de fet, estaria molt content que l'ajudéssim.

Potser l'expert en esperits es pensava realment que havia parlat amb l'esperit. Potser tenia tanta gana que havia començat a imaginar-se coses. O potser no va sentir res i simplement és que li agradava la idea. Fos com fos, la gent va obtenir una resposta i, per tant, van cremar els boscos de la vora i **van escampar grans de blat al voltant del poblat**.

I la cosa va funcionar. Al cap d'uns mesos, hi havia moltes tiges de blat creixent ben a la vora de les cases. Ara gairebé tothom estava d'acord que era una bona idea... Excepte la senyora gran, que deia que encara creia que els humans no podien anar dient al blat on havia de créixer.

—Tinc un mal presentiment, amb això del blat. Em sembla que ens en penedirem.

Però ningú no se l'escoltava. →

